

ТРАГЕДІЇ (УРИВКИ)

Кожна епоха сприймає письменника по новому, і вплив цього сприймання позначається й на перекладі його творів. Особливою мірою це стосується Шекспіра: система образів цього геніального драматурга, величезний словник, стислість поетичної думки ставлять перед перекладачем труднощі неперодолані. Через це навіть кращі спроби перекладів творів Шекспіра на іншу мову дають лише деяке наближення до першотвору, але не абсолютно точне його відтворення.

Дореволюційні українські й російські перекладачі Шекспіра намагалися „пригладити“ й „зм'ягшити“ все що виходило за рамки буржуазної „порядності“, а таких місць у автора „Гамлета“ було чимало. Через це окремі переклади Шекспіра перекидали текст першотвору. До цього треба додати й те, що замість надзвичайної лапідарності вислову, — в російських і українських

перекладах текст розбухав. Часто траплялись і непорозуміння завдяки невірному відтворенню першотвору. Незадовільність старих дореволюційних перекладів Шекспіра на всю широчінь поставила в останній час питання про нові переклади, що справді дали б акторові й глядачеві гідний великого письменника текст.

Останнього часу з'явилось кілька робіт, що свідчать про певні позитивні зрушення в цій галузі.

Нижче ми подаємо кілька уривків з нових перекладів Шекспіра українською мовою, аби ознайомити з ними працівників театрів Радянської України.

Ці уривки можуть також стати у пригоді і для виконання на естраді. Переклад „Отелло“, та „Макбета“ зробив С. Гусак, переклад „Ромео і Джульєтта“ зробив А. Гозенпуд.

ОТЕЛЛО

(З англійської переклав С. Гусак)

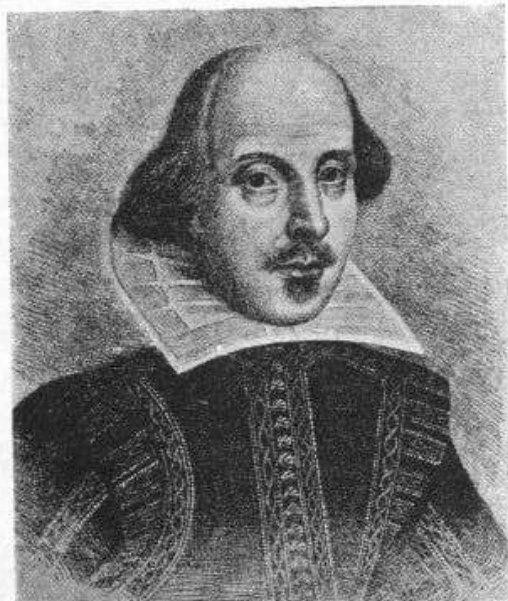
ДІЯ I

Сцена 3

Зал ради

Отелло

Шановні і поважані сеньйори,
Уславлені начальники мої!
Що я украв дочку у батька, — правда,
І правда те, що з нею одруживсь;
Але на цьому край усіх образ,
Що я йому вчинив... Мої слова незграбні, —
Не красномовець я на мирні теми,
Бо все життя своє з семи років,
Під гуркіт барабанів, рев гармат,
Лише провів — мені війна знайома;
Щоб оспівать похід, бої криваві,
Яскраве слово я завжди найду;
Свої ж сердечні радощі й печалі
Барвисто змалювать не здатен я.
Коли ж мене волієте послухать,
Я про кохання просто розповім;
Якими чарами, яким данням урочим
(А це якраз закинуто мені)
Його дочку, як кажуть, спокусив.
Йї отець любив мене і сам
Запрошував до себе на розмову;
Життя мое просив він змалювати,
Усі пригоди, битви та облаги,
Що їх я пережив.
Я починав з своїх років дитячих,
Годиною останньою кінчав.
Повів про бурі, скрути, небезпеки,
Про жах увесь на суші і на морі,
Як сміло йшов на бій в провалля смерті,
І як від смерті був на волосок;
Як потрапляв в полон до ворогів,
А ті мене в неволю продавали,
І як я тяжко з рабства визволявся.
Казав про все, що вистраждав в походах;
Як до людей печерних потрапляв;
Про далини безмежні і пустельні,
Про скелі й гори — велетні оті,
Які верхами досягають неба.
Доводилось мені розповідать
Про канібалів, людоїдів диких,
Антропофагів, голови яких
Зростають нижче плеч. Мої оповідання
Любила Дездемона слухати. Тому,
Коли траплялося, що справи господарські
На час якийсь сеньйору відривали,
Вона, хутенько впоравшись з усім,
Знов повертала й слухала жадібно...
Усе це я, звичайно, спостеріг —

Вільям Шекспір

І в слушний час отак повів розмову,
Що Дездемона зважилась просити,
Аби я розповів усе докладно, —
Я спостеріг, що в любові сеньйори
Сльоза турбот і радощів блищала.
Коли скінчив історію страждань,
Я світ зітхань почув у нагороду.
І присяглась вона — „це дивно, дуже дивно!
Журливо, надзвичайно, дивовижно!
Казала: краще б їй того не чути,
Хоч стати, в тім, подібною до мене.
Вона подяку висловила ширю,
І так промовила: „коли хтось з ваших друзів
Мене кохатиме, хай розповість про себе,
Він так як ви — його я покохаю“.
І я відкрився їй в чутті своїм. Вона
Мене за стійкість в бурях покохала
А я її за співчуття до мене.
От чари, до яких звертався я.
Та он сеньйора йде. Нехай посвідчить.

ДІЯ III

Сцена 3

Отелло

Пустунко любя! Згинь моя душа,
Якби я перестав тебе любити,
Мене б опав хаос...

Яго

Достойний генерале!

Отелло
Що тобі, мій Яго?

Яго
Скажіть, коли ви полюбили пані,
Чи Кассіо це знав?

Отелло
Він знав про все... Чому це ти питаєш?

Яго
Та думка є... Поганого нічого.

Отелло
Яка ж то думка, Яго?

Яго
Я не знав,
Що з нею він раніше був знайомий.

Отелло
Він з нами навіть часто зустрічався.

Яго
Невже?

Отелло
Невже? Що дивного ти в цьому бачиш?
Хіба не чесний він?

Яго
О, ні, він чесний.

Отелло
Так, чесний, чесний;

Яго
Скільки знаю я...

Отелло
А що на думці в тебе?

Яго
На думці що?

Отелло
На думці?
Немов луна повторюєш за мною,—
В твоїм мізку живе страшна потвора,
Що все ховається. Скажи мені усе!
Сказав ти: „це мені не до вподоби“,
Побачивши, як Кассіо пішов.
Кажн, що тут тобі не до вподоби?
А як почув, що посередник він,
То мов опечений гукнув: „Невже“!
І брови так насупив дивовижно,
Немов жакхливу думку відігнав.
Коли мене ти любиш: все відкрий.

Яго
Любов моя відома вам?

Отелло
Я вірю,
Що відданий і чесний, щирий ти,
Що слово зважиш перше, ніж сказати,
Тому й жакхливі натяки твої.
В негідників ці натяки—крутість,
В людей порядних — натяк — помсти крик,
Що в серці щирім критися не може.

Яго
Я вірю в чесність Кассіо, клянусь!

Отелло
Я теж.

Яго
Чим ти здаєшся—тим і маєш бути;
Не чесний ти, не прикидайся чесним.

Отелло
Чим ти здаєшся — тим і маєш бути.

Яго
Мені здається,—Кассіо наш чесний.

Отелло
Ні, це не те. Ти інше хтів сказати.
Скажи мені, немов собі самому.
Найгірше діло у словах найгірших
Мені повідай...

Яго
Пробачте, я обов'язок хоч маю,
Але я вільний в тім, в чому й раба
Неволить гріх. Думки свої повідать?
А як думки мерзотні? Хто не знає,
Що і в палацах гніздиться підлота,
Що в серці чистім наміри нечисті
З думками чистими розправу чинять?

Отелло
Коли думки від друга ти ховаєш,
Вважаючи зневаженим його,
То змову маєш проти друга, Яго.

Яго
Пробачте, може дійсно помиляюсь,
Але таку душевну хибу маю,
Що скрізь болюче я шукаю зради,
А щирість часто бачить там її,
Де й натяку нема на неї навіть.
Прошу моїм незрілим міркуванням
Не приділять уваги, ні турбот.
Припущення, можливо, й безпідставні.
Ні спокій ваш, ні благо, досвід мій,
Ні честь моя, ні чесність, — і ніщо
Не дозволя відкрити душу вам.

Отелло
Що хочеш ти оцим мені сказати?

Яго
Ім'я і честь подружжя, генерале,
Це найдорожчий скарб і найцінніший.
Хто гаманець украв — украв дурницю,
Він—мій, його, служник людей численних...
А хто ім'я мое украде чисте,
То він мене злодійськи пограбує,
Не збагатившись сам ні на йоту.

Отелло
Клянусь, що думку я твою вгадаю.

Яго
О, ні, хоч серце стисніть у долоні.
Та й як вгадати, коли тут я сторожа?

Отелло
О!

Яго
Стережіться ревнощів, начальник,
Потвора це з зеленими очима,
Глузує з жертви, живлячися нею.
Блажений, правда, роґоносець той,
Хто зрадниць гріха не подарує.
Проклятий той, хто бачивши той гріх,
Зректись не важиться любові до блудниці.

Отелло
О мука! Мука!

Яго
Бідняк вдоволений — найбільший з багачів,
Але багач — убогий, мов зима,
Бо втратити боїться те, що має.
Боронь від ревнощів мій рід, о боже.

Отелло
Стривай, для чого ти оце говориш?
Щоб ревнощі життям для мене стали?
Нові підозри встануть з кожним днем.
Коли я сумніватимусь — кінець.
Нехай безглуздим цапом буду я.
Коли віддам свої думки і серце
Припущенням твоїм хистким, химерним.
Хай кажуть, що дружина в мене гарна,
Що любить убиратись в пишні шати,
Що любить час приємно провести,
Співає, кажуть, добре і танцює...
Усе це ревнощів в мені не збудить.
О, ні! Коли душею вона чиста,
То це її затьмарити не може.
А те, що блиску світського не маю,
Мені турбот, повір, не завдає.
Вона все бачила, вона все знала,
І бачивши, все ж вибрала мене.
Ні, Яго, ні, щоб припустити щось,
Я мушу сам усе спостерегти...
Коли вже сумнів в душу западе,

То докази давай. А доведеш,
То геть з душі і ревниші й кохання.

Яго

Такі я чути радий міркування.
Тепер я можу сміло і одверто
Любов свою і відданість довести.
Скажу, що мій обов'язок велить.
Про докази не буду вам казати.
Ви стежите, як із Кассіо вона.
Ревниво чи довірливо? Ні, пильно.
Не хочу я, щоб чистий дух такий
Було обдурено. Венеціанок знаю!
Лиш небесам вони відкрити можуть
Те, що таять від власних чоловіків.
Бо совість їх не в тім, щоб не робить
Гріха, а в тім, щоб заховати його.

Отелло

Що ти говориш?

Яго

Одружившись з вами,
Вона тим батька зрадила свого.
Здавалось, погляд ваш її лякав,
Але вона любила вас.

Отелло

Правдиво.

Яго

Ну, от! Хоч молода, а як лукава!
Вона так мудро батька засліпила,
Що він ті хитрощі вважав за чари...
Пробачте, може я зайшов далеко,—
Не винен я, що так люблю вас щиро.

Отелло

Тебе повік я матиму за друга.

Яго

Здається, вас я трохи схвилював?

Отелло

Ні, ні. Кажу, що ні.

Яго

Боюсь, що так.
Повторюю,— в словах моїх любов.
Але я бачу, вас це зворушило.
Благаю, слів значними не вважайте,
Приймайте їх лише як підозріння.

Отелло

Так, я і не вважаю.

Яго

Будь це так,
Досяг би я ганебної мети,
І мимохіть, бо Кассіо — мій друг.
Та ви, начальнику, хвилюєтесь?

Отелло

Ні, ні, мій Яго. Ні. Я певен в тім,
Що Дездемона чиста й непорочна.

Яго

Бажаю їй і далі жити так чесно,
А вам, начальнику, завжди в це вірить.

Отелло

А як на перекір собі природа...

Яго

О в тім то й річ. Насмілюсь нагадати,
Яких то женихів вона зреклась,
До неї близьких кольором і родом,
Природі є гармонія властива...
У виборі таким вбачати можна
Розбещеність і наміри брудні...
Не про дружину говорю я вашу,
А все ж, по правді кажучи, боюсь,
Що розум візьме верх над почуттям:
Вона почне рівняти вас з своїми,
І от повстати може каяття...

Отелло

Прощай, прощай! Коли ти щось помітиш,
Скажи. Нехай твоя дружина стежить.

Яго (виходячи)

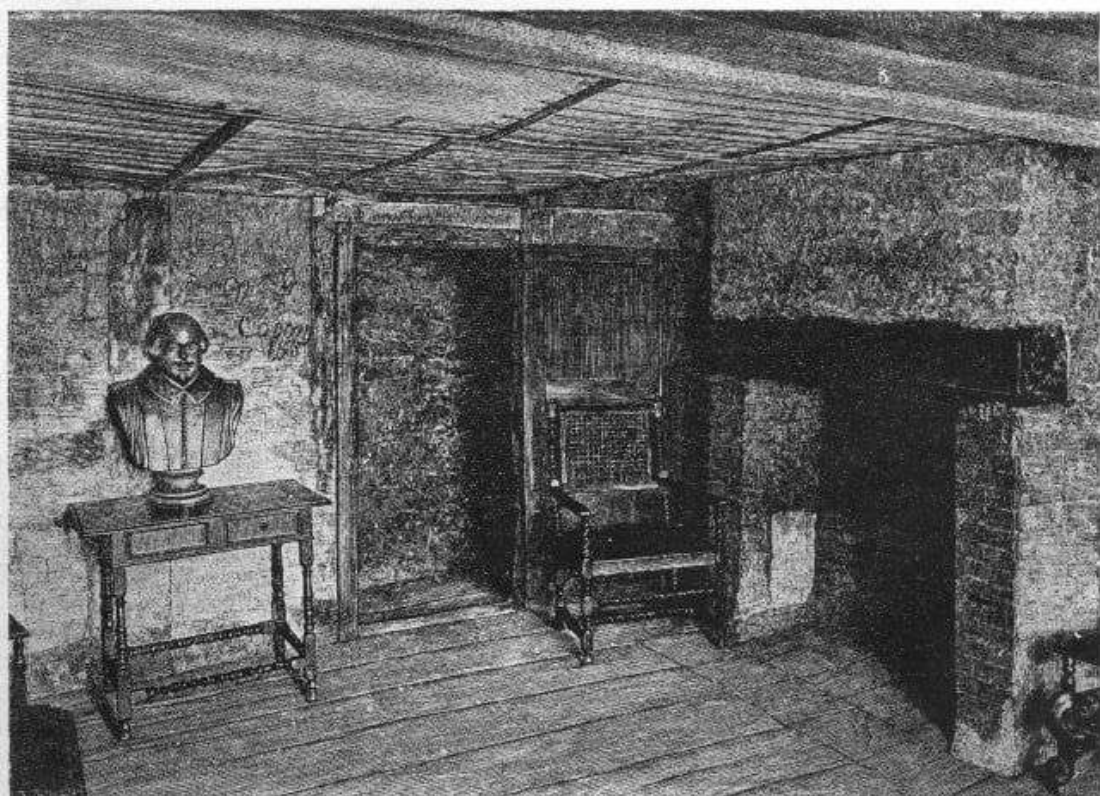
Осмілюсь вам сказати, на все добре.

Отелло

Навіщо одружився? Чесний Яго —
Він знає й бачить більше, ніж сказав.

Яго (повертаючись)

Мій генерале, я сказати мушу,
Що голови над цим ламать не варт.
Хай час усе, що буде слід, розкриє.
Хоч Кассіо і варт вернути на службу,
Яку він так виконував ретельно,
Але ви трохи почекайте з цим,

Кімната, де народився
В. Шекспір

Щоб думку й намір їх розкрити напевно.
Тим часом обережно помічайте,
Чи буде дуже вас просить дружина...
Коли це так, то щось тут є важливе.
А я хай буду обережним надто,
То й не винить мене за всі підозри,
Тим більше не винить дружину вашу.

Отелло

Себе я стримати можу!

Яго

Чесць маю вам вклонитись, генерале *(Виходить)*.

Отелло

Нам не знайти чеснішого на світі.
Він розумом глибоким і чуттям
Збагне всі таємниці душ людських;
Коли мій сокіл відданий і ніжний,
Здичавів ти, я пута розірву,
Хоч будь ті пута з струн моїх сердечних.
Я розірву й лети собі за вітром.
Лети назустріч прагненням і долі.
Згадати як? Причина може, в тім,
Що чорний я, що говорять не вмію
Так красно, як вельможній сеньйори.
А може в тім, що йду в долину років,
Хоч ще туди спустився я не зовсім.
Що маю діяти? Скривджено мене.
На вітиху лиш презирство залишилось...
Так о! у чім прокляття всіх одружень:
Нам шлюб дружин у власність віддає,
Та їх чуттів не може підкорити.
Я краще згоден жабою родитись,
Ніж поступитись крихтою того.
Що покохав я. Це чума, що гірко
Людей шляхетних уражає всіх.
Ось Дездемона! Ні, глумиться небо,
Коли вона не вірна...

ДІЯ III

Сцена 4

(Входить Отелло).

Дездемона

Як відчуваєте себе, мій любий?

Отелло

Чудово! *(Набік)* Нестерпно важко бути нещирим.
А ви як, Дездемоно?

Дездемона

Теж чудово.

Отелло

А дайте руку. Вогка щось вона.

Дездемона

Вона не знає ні старості, ні горя.

Отелло

Це значить щире і велике серце.
Гаряча й вогка. Де така рука,
Там мусимо обмежити ми волю:
Молитва щира, піст, мертвіння плоті,
Бо в плоті тій лукаве бісеня,
Яке всяк час прокинутись готове.
Так, тепла, ця рука і разом щедра.

Дездемона

О, так: вона дала своє вам серце.

Отелло

Рука ця щедра... Так колись було,
Що серце, справді, нам рука давала,—
Тепер дають нам руки без сердець.

Дездемона

Що вам сказати на це, сама не знаю.
Скажіть мені — додержите ви слова?

Отелло

Якого слова?

Дездемона

Кассіо вернути.

Отелло

Мене щось нежить душить, хустку дайте.

Дездемона

Ось, пане мій.

Отелло

Подарував вам іншу.

Дездемона

Тієї зараз... в мене тут нема.

Отелло

Нема?

Дездемона

Нема.

Отелло

Погано... Хустку цю колись
Циганка матері моєї дала,
(Ворожка та думки людські читала).
І, даючи ту хустку їй, сказала,
Що поки хустка буде ця у неї,
То доти серце батька їй підвладне.
А тільки хустку цю вона загубить,
Або комусь її віддасть другому,
То й очі батькові з думками разом,
Полинуть теж до другої від неї.
Мені ту хустку мати віддала,
Вмираючи вона, мені сказала,
Щоб я той скарб своїй дружині дав...
І я віддав — ти бережи його,
Немов зіницю ока бережи,
Бо тільки хустку скарб отой загубиш,
Ні з чим тоді нещастя не зрівняти...

Дездемона

Чи справді?

Отелло

Так! В цій хустці чари є,
Мережила її у божевіллі
Сівіла, владниця людських сердець.
Священні черви шовк плели для неї,
Обарвлено її россою з мумій,
Та із сердець неторканих дівочих.

Дездемона

Чи не жартуєш ти?

Отелло

Кажу, що так! Ти хустку бережи.

Дездемона

Як так, то краще б я її не мала.

Отелло

Чому?

Дездемона

Навіщо мовите суворо?

Отелло

Ти загубила? Втратила? Кажі!

Дездемона

О, небо.

Отелло

Скажеш ти мені, питаю?

Дездемона

Ні, не губила... А коли б згубила?..

Отелло

То що?

Дездемона

Кажу, що не губила я її...

Отелло

Шукай! Цю ж мить її я хочу бачити.

Дездемона

Я б показати могла, але не хочу.
Хитруєш, щоб прохання відхилити.
Будь ласка, Кассіо, верни посаду.

Отелло

Дай хустку. Я передчуваю лихо.

Дездемона

Від Кассіо вам кращого не бачить.

Отелло

Дай хустку.

Дездемона
Кассіо!

Отелло
Ти чула? Хустку!

Дездемона
Людина він, ви знаєте чудова...
Щасливий тим, що відданий він вам,
Що поділяв із вами небезпеки...

Отелло
Дай хустку.

Дездемона
Тон оцей догани вартий!

Отелло
Геть! *(Отелло виходить).*

ДІЯ V Сцена 2

Отелло
Причина є, причина є, душа!
І вам, ясні зорі, не відкрию.
Не хочу навіть крові я пролити.
Поранити боюсь прекрасне тіло.
Це тіло, — статуя мов з алебастру...
Вона ж повинна вмерти неодмінно,
Бо зрадити, звичайно, може й інших...
Чи погасить вогонь?... Дмухнути на нього...
Як світло загасити це звичайне,
То можна, знов, як схочеш, засвітити.
Коли ж тебе, мій світоч, загашу,
Тебе, зразок найкращого створіння,
Чи знов знайду вогонь той Прометеїв,
Щоб знову світло це життям засяло?
Коли зірву троянду запахну,
То повернути їй життя вже годі:
Одне для неї тільки й є — зів'яти...
Уп'юсь, поки ще світ її буває. *(Цілує).*
Чарівнее дихання... Правосуддя
Зламало б меч, тебе не доторкнувшись...
Іще... О, будь такою й після смерті.
Уб'ю, але любити буду вічно.
Іще, іще, тепер уже востання.
Солодкий і смертельний поцілунок...
Я плачу сам слізьми скорбот і гніву.
Печаль моя — печаль самого неба —
Печаль ця обгортає все, що любить.
Прокинулась.

Дездемона
Це ви, Отелло?

Отелло
Я!

Дездемона
Чому це досі ви не в ліжку, любий?

Отелло
Чи на ніч ви молились, Дездемона?

Дездемона
Звичайно!

Отелло
Як на душі якийсь лишився гріх,
Що ви його спокутувати не встигли,
Молитву покаянню сотворіть.

Дездемона
Що хочете мені ви цим сказати?

Отелло
Молись! Молись, кажу, якнайскоріше,
Я не уб'ю тебе,
Поки свій дух на смерть не зготувала,
Згубить душі твоєї я не хочу...

Дездемона
Про смерть говорите?

Отелло
Про смерть.

Дездемона

О, боже!

Отелло
Амінь від всього серця...

Дездемона
Ви не вб'єте,
Коли так кажете. Та я боюсь!
Ваш зір якийсь блукаючий, страшний.
Вини не почуваю за собою,
А все ж чогось боюсь.

Отелло
Кажу, покайся.

Дездемона
Моя любов до вас — то весь мій гріх.

Отелло
Ти за любов якраз умреш сьогодні.

Дездемона
Смерть за любов природі суперечить.
Чому уста ви люто так скривили?
Яке, скажіть, криваве хвилювання
Примушує всім тілом вас тремтіти?
Жахливий знак віщує грізний час.
Та не для мене...

Отелло
Мовчи! Мовчи! Як можеш, заспокойся.

Дездемона
Мовчатиму... Що хочете, скажіть?

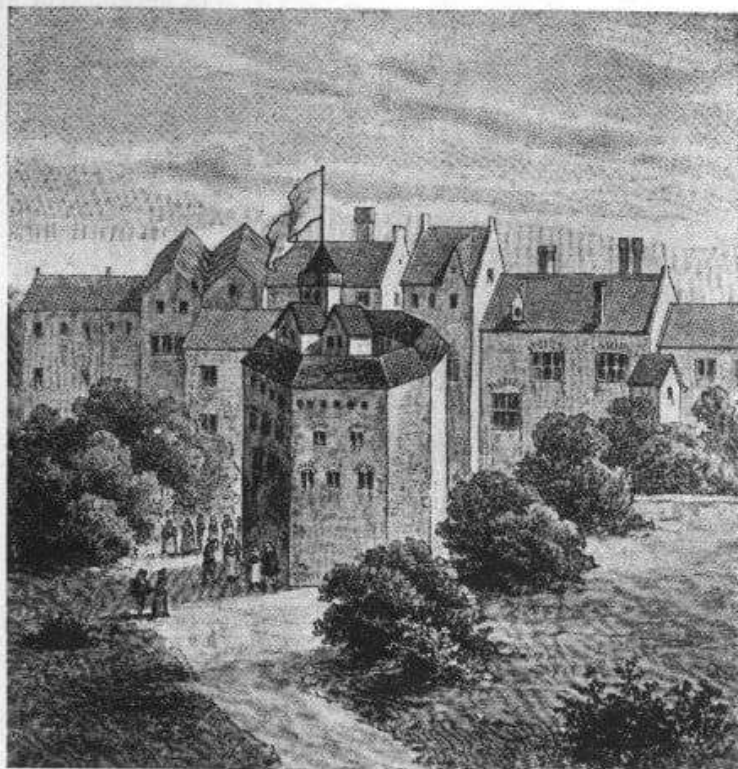
Отелло
Хустину ту, що, талісман для мене,
Ти в подарунок Кассіо дала?

Дездемона
Життям, душою я клянусь, що ні.
Покличте Кассіо, хай скаже він.

Отелло
О, чистосердна, не клянись брехливо,
Бо ти тепер на смертнім ліжку є.

Дездемона
Але мені тепер не помирати?

Отелло
Проте ти мусиш вмерти за хвилину.
В гріхах покайся краще добровільно.
Ні заперечення, ні зойк присяги
Мого вирішення не зломлять, ні,
Тобі єдине, що лишилось — смерть.

Театр, в якому ставилися п'єси В. Шекспіра
за часів його життя

Дездемона
О, боже, захисти мене.

Отелло
Аміль.

Дездемона
В цім слові мусить бути милосердя,
Нічим ніколи вас не ображала,
А Кассіо любила тільки так,
Як бог велить любити всіх на світі...
Від мене він дарунку не дістав.

Отелло
Клянусь, я хустку в нього бачив сам.
Лукава жінко, серце ти мое
На лід, на камінь враз перетворила.
Не називай убивством той учинок,
Який вважаю жертвою для неба...
У Кассіо я хустку бачив сам...

Дездемона
Це значить тільки, що її знайшов він;
Бо хустки я нікому не давала.
Пошліть за ним, нехай він сам посвідчить.

Отелло
Уже він свідчив.

Дездемона
Що він свідчив?

Отелло
Що ти була в зв'язку із ним.

Дездемона
У незаконнім?

Отелло
Так.

Дездемона
Цього сказати ніяк він не посміє.

Отелло
Звичайно: рот тепер йому заткнули;
Це взяв на себе вірний, чесний Яго.

Дездемона
Це жах мені віщує... він помер?..

Отелло
О, як би я хотів, щоб кожний волос в нього
Життям окремим був, тоді б я міг
Жадобу помсти вдосталь наситити.

Дездемона
Загинув він облудно — я так само.

Отелло
Повіє! Побиваєшся за ним
У мене на очах?

Дездемона
О, не вбивайте!

Отелло
Повії — смерть!

Дездемона
Убийте завтра. Дайте день пожити.

Отелло
Ти будеш сперечатись?

Дездемона
Півгодини...

Отелло
Відволікань не треба.

Дездемона
Я молитву
Хоч прочитаю...

Отелло
Надто пізно
(душить її).

МАКБЕТ

(З англійської переклав С. Гусак)

ДІЯ I

Сцена 7

*Замок Макбета (кімната). Гобої й факели.
Служники проходять через сцену з посудом
і справою. Входить Макбет.*

Макбет

Коли б одним ударом все скінчити,
Я в мить усе б скінчив. Коли б убивство,
Діставши успіх, знищило сліди,
Коли б один удар все розв'язав,
Тут, на піщаній мілині часу,
Життя майбутнє я б віддав, — та лихо —
Суду земного не уникнуть нам.
Коли хто нас навчить кривавих вчинків,
То й кару сам він прийме за науку,
Бо правий суд безстрашною рукою
Отрути нашої смертельну чашу
Підносить враз до наших власних уст.
Король отут подвійний має захист:
Для нього і підданець я і родич,
Подруге, — я господар, мушу двері
Перед убивцею замкнути міцно,
А не самому крастись в них. До того
Дункан владарював так милосердно,
Велично так, що доблесті його
Невначе ангел, у небесну сурму,
Про його страту світу прогрімлять;
І сум, немов би немовлятко голе,
Що вітер мчить; немов би херувим —